

HŐSTÍPUSOK ÉS POLITIKAI IDEOLÓGIA

A 15. SZÁZADI BURGUNDIAI *ROMAN DE BUSCALUS*-BEN

SELÁF LEVENTE

Művelődéstörténeti kontextus: a burgundi udvar

Jó Fülöp burgundi herceg kiemelkedett kortársai közül a könyvek iránti szenvedélyével. Hatalmas könyvtára vegyesen tartalmazott latin és népnyelvű, elsősorban francia műveket. Ezek közül sok az ő megrendelésére vagy neki ajánlva készült: fordítások, a korábbi évszázadok verses regényeiből, *chanson de geste*-jeiből készült prózai átiratok, illetve szép számmal eredeti művek is (történeti és fikciós műfajokban egyaránt).¹

A burgundi irodalom termékeinek nagyon erős az ideológiai töltete. A regények hősei a kor európai politikájának fontos országait képviselik: viszonyrendszerük, erényeik elég hű képet adnak arról, hogyan látta, vagy kívánta láttatni Jó Fülöp udvara szövetségeseit és ellenségeit, riválisait. Éppen ezért, az irodalmi szövegek ideologizáltsága miatt izgalmas a hősök alakjának vizsgálata a pusztán esztétikai és strukturális szempontokon túl is, még egy olyan regény esetében is, amely az ókorban játszódik, tehát a középkor politikai szerveződéseinek létrejötte előtt: a kor regényeinek furcsa anakronizmusa ennek ellenére lehetővé tette a kortárs viszonyok visszatükrözését a mű cselekményének korába.²

A *Roman de Buscalus* kontextusa

1 Georges Doutrepoint: *Inventaire de la «librairie» de Philippe le Bon 1420*, Brüsszel, 1906; uő.: *La Littérature française à la cour de Bourgogne*, Párizs, 1909; Danielle Régnier-Bohler (szerk.): *Splendeurs de la cour de Bourgogne. Récits et chroniques*, Párizs, Laffont, 1995.

2 Ami persze számos voltaképp komikus szituációt generált: így szerepelnek magyarok mint protofranciák Tournai ellenfelei majd szövetségesei között is, ezért kap kiemelt szerepet Britannia királysága (a 15. századi Anglia előképeként), és ezért különös a pogány antik világban fenyegető ellenfélként megjelenő Babilon (a keresztény-muszlim konfliktus előképeként).

A burgundi könyvtár vegyes gyűjteményében volt egy jelentős egynemű blokk: ide tartoztak a korábbi francia regényekből, chanson de geste-ekből készült prózaátiratok és az ezekhez sokban hasonló, több forrásból kompiláló, önállóbb kortárs prózaregények. Egységes esztétika és narrációs technikák, sok közös motívum, azonos ideológiai alap jellemzi ezt a csoportot, sőt, gyakran ugyanaz a másológyműhely készítette a kódexeket (sőt, a további másolatok általában ugyanazon családok könyvtáraiban maradtak fenn, tehát egy, az uralkodó közvetlen környezetéhez kötődő irodalomról beszélhetünk).

A *Roman de Buscalus* nem mindennapi regény. Ennek ellenére nagyon kevés figyelmet kapott az irodalomtudományban. Kiadása nincs, alig pár cikk foglalkozik vele, ezek egy része is a legjobb kézirat, a valószínűleg Jó Fülöpnek dedikált párizsi példány illusztrátora, a Wavrin-mester alkotására fókuszál. A figyelem hiányának nem csak az óriási terjedelem és a fennmaradt három kézirat töredékes állapota az oka.³ Sajnos nem a szöveg kivételes esztétikai minősége, hanem furcsa műfaji hibriditása teszi elsősorban érdekessé. A mű egyszerre városkrónika és kalandregény. Tournai város fiktív történetét meséli el alapításától kezdve a kereszténység első századaig, világtörténeti kontextusban, de főleg a város vezetőinek és barátaiknak kalandjaira, hőstetteire fókuszálva. A középkor sok más alkotásához hasonlóan a világtörténeti kontextus elsősorban azt jelenti, hogy a római történelem és a keresztény üdvtörténet főbb dátumai, eseményei, szereplői megjelennek a műben referenciapontként, hitelesítő motívumként.

A város alapításának több alternatív verzióját ígéri a mű bevezetése, de csak egyet ad elő: mint valószínűtlen, elutasítja a hipotézist, miszerint Ancus Martius (a regényben Martinus Tarquinius) Róma negyedik királya alapította volna Tournai-t, ehelyett Róma harmadik királyához, Tullus Hostiliushoz köti a város létrejöttét. Első neve (Hostille) a regény szerint ettől a királytól ered, míg az ugyanakkor alapított franciaországi Toule-t a király másik neve nyomán nevezték el. Alapítása után Tournai (illetve korábbi, más nevű előzményei, Hostille, Nerve és Seconde Rome) története nem más, mint ciklikus felívelések és megbicsaklások sorozata: az expanziót, gazdagodást megakasztja egy konfliktus egy nagyhatalommal (Magyarország, Róma, Babilon), s a túlerő miatt elszenvedett vereséget, a város lerombolását

3 A kéziratok: 1) Párizs, BNF fr. 9343-9344, két kötet; a szöveg elején a dedikáció töredékes és a mű legvége is hiányzik. Ez a példány készülhetett Jó Fülöp számára. 2) Koppenhága, Kongelige Bibliotek, Thott 413, csak a 2. kötet maradt fenn; 3) Torino, Biblioteca Nazionale Universitaria BR, 1640 (L-II-15), szintén töredékes. A párizsi példány két kötete digitalizálva elérhető a Gallica adatbázisban. Csak ezzel tudtam dolgozni, a másik két példányt nem láttam, töredékességük fokáról nincs pontos tudásom. Minden hivatkozás és idézés a szövegből a párizsi kéziratból származik, az én átírásom; ha az első kötetet idézem, a 9343-as, ha a másodikat, a 9344-es számmal utalok rövidítve a kötetekre.

és újjáépítését utóbb egy újabb dicsőséges korszak követi a város életében. Az újjáalapítások, átnevezések teszik egyre nagyobb jelentőségűvé a világban Tournait és hőseit. Hostille-t Tarquinus római király rombolta le büntetésből (amiért nem továbbította Rómába a környéken beszedett adókat), s az újjáalapított város viselte a Nerve, illetve Seconde Rome (második Róma) nevet, s ennek pusztulása után, később, a regény második részének főhőse, Tournus lesz majd az, aki újjáépíti és akitől végleges nevét kapja. A regény a burgundi-francia kapcsolatok, a narratív toposzok újrafelhasználása, vagy épp Sicambria mítosza szempontjából is izgalmas kutatási téma; ebben a tanulmányban a hősök megformálásában tükröződő ideológiai szándékot igyekszem bemutatni.⁴

***A Roman de Buscalus* hőstípusai**

A burgundi könyvtár gyűjteménye tükrözi, milyen hősök, hőstípusok voltak fontosak a tulajdonos számára mint példaképek és előképek.⁵ A Kilenc kiváló (Hektór, Nagy Sándor, Julius Caesar, Jósué, Dávid, Júdás Makkabeus, Artúr, Nagy Károly, Godefroy de Bouillon) későközépkori toposza három csoportba sorolt kilenc különleges hőst, ők egyenként és csoportosan is válhattak művek központi alakjaivá, de voltak rajtuk kívül is történelmi (vagy annak gondolt) hősök a kor irodalmában. A középkori Nyugat-Európában általánosan elterjedt trójai származás legendája miatt az ókori Trója hősei és leszármazottjaik, illetve a világhódító Nagy Sándor emelkedtek ki a sorból, akikről már az ókorban számos irodalmi és historiográfiai mű született, s nagy lelkesedéssel olvasták és írták újra ezeket a burgundi udvarban. A római történelem szintén fontos forrása a hősi előképeknek (Julius Caesar és utódai, de fiktív római császárok is). Jó Fülöp középkori uralkodóelődei (Nagy Károly és utódai, sőt még inkább az ellene lázadó bárók, vagy más kiemelkedő képességű vazallusok, Artúr király és a Kerekasztal lovagjai, illetve Bouillon Gottfried és a keresztes hadjáratok más

4 A francia-burgundi viszály szempontjából értelmezi a regényt Rebecca Dixon: *The Roman de Buscalus; or, the art of not being French*, in Rosalind Brown-Grant – Rebecca Dixon (szerk.): *Text/Image Relations in Late Medieval France (14th c. - 16th c.)*, Turnhout, Brepols, 2015, 105-122. Lásd még a regényhez Graeme Small: *Les origines de la ville de Tournai dans les chroniques légendaires du bas Moyen Age*, in A. Châtelet et alii (szerk.): *Les Grands Siècles de Tournai (12e-15e siècles)*. *Recueil d'études publié à l'occasion du 20e anniversaire des Guides de Tournai*, Tournai/Louvain-la-Neuve, 1993, 81-113. Jelenleg egyébként a regényben szereplő magyarokról és Sicambiáról szóló tanulmányon dolgozom.

5 Seláf Levente: Nagy Sándor és a trójaiak a burgundi irodalomban, *Aetas*, XIV, 1999, 95-122.

hősei) s néhány más fikciós hős csatlakozott hozzájuk, akik nem besorolhatók származásuk, hovatarozásuk alapján a fenti kategóriákba.⁶

A *Roman de Buscalus* a cselekmény kronológiája alapján az antik regények közé tartozik, s a regény narratívája a római királyság és a korai császárság történelmi keretéhez kapcsolódik, abba íródik bele. Pozitív hősei egy család több generációjának tagjai, illetve az ő szövetségeseik, rokonaik, bajtársaik. Az első a sorban Priamus Gaulus, Tarquinius Priscus római király unokaöccse. A király, miután megbüntette és leromboltatta a lázadó Hostille-t, hozzájárult az újjáépítéséhez és unokaöccsét küldte a város vezetőjéül (fol. 9r). Gaulus után Tournai élén fiát, Buscalust fia Grimon, őt veje Nimus, akit a fia Nervus követ. Az ő gyermeke lesz Tournus, akinek halála után unokaöccse, Vertigod irányítja a várost és csapatait.⁷ A hét-nyolc generáció története Tarquinius Priscus (i. e. 600 körül) uralkodásától az első mítikus francia királyig, Pharamondig tart (i. sz. 5. század eleje), tehát mintegy 1000 évet ölel fel a valós történelmi eseményekkel összhangban. A szerző tudatában van, hogy hősei egy kicsit hosszabb életűek, mint általában az emberek, de nem tesz meg mindent, hogy ezt az egyenetlenséget elsimítsa. Buscalusról megtudjuk a regény egyik pontján, hogy 160 évet élt⁸, míg később, amikor Philipis kijelenti, hogy már Buscalus idején élt, nem akarják elhinni neki, hiszen az több mint 300 éve volt,⁹ de a többi hős életkorát általában nem tudjuk követni, jótékony homály fedi, ki mikor és meddig élt. Róma történelme és a keresztény üdvtörténet halad előre rendületlenül, és ezek főbb eseményei jelölik meg pontszerűen Tournai városának ősi dicsőségét.

Valójában Tournai vezetői közül két hős emelkedik ki igazán. A regény címében is szereplő Buscalus, illetve a város végleges névadója, Tournus. Jóllehet a művet Buscalus regényeként emlegeti a szakirodalom, ez némileg félrevezető, hiszen Tournus a fontosabb kettőjük közül; ő és kortársai sokkal nagyobb szerepet játszanak, mint ükapja; a párizsi kézirat második kötete szinte csak az ő kalandjairól szól.

6 A Kilenc kiváló közül az ótestamentumi hősök (Józsué, Dávid, Júdás Makkabeus) jóval szerényebb szerepet játszottak a burgundi udvarhoz kapcsolódó szövegegyüttesben.

7 Az általam olvasott párizsi kézirat Vertigod halála után nem sokkal ér véget, amikor az első francia király, Pharamond seregei meghódítják Tournai-t. A kézirat vége ugyan töredékes, de valószínűleg nem sok minden tűnhetett el a regény végéből.

8 9343, 16v: „Et dist l'istoire et racompte qu'il vesqui viiix ans.” (És azt mondja és meséli a történet, hogy 160 évig élt.)

9 9344, 307r: „Le roi Fardine ne veut pas lui croire qu'il est parent de Buscalus, parce que 300 ans sont passés depuis qu'il était roi.” (Fardine király nem akarta elhinni, hogy Buscalus rokona, hiszen 300 év telt el azóta, hogy ő uralkodott.)

Buscalus testvérével, Achiferrel közösen tűnik ki már fiatalon kortársai közül a magyarok ellen vívott harcban. Mint a kor irodalmában gyakran, az ideális hőst a két testvér együtt testesíti meg. Mindketten ugyanolyan kiválóak a lovagi erényekben, Achifer az erejével és a szépségével múl felül mindenkit, míg Buscalusnak az erejét, bátorságát és merészségét emeli ki a regény (9343, fol. 16v). Achifer elragadja Priamus magyar király különleges lovát, ami valójában egy átváltozott démon vagy ördög. Alig pár folióval később a vesztét is ez a démoni ló fogja okozni: egy másik démont kezd rajta üldözni az erdőben, és a velük vívott harc során megsebesülve, magára maradva, hat napi koplalás után végül meghal. Halála után Buscalus egyedül képviseli a tournai-iak kivételes képességeit. Ő is kapcsolatba kerül mesebeli állattal, de lóvá változott ördög helyett egy griffel találkozik, amit sikerül legyőznie és megszelídítenie. A hátán repül vissza Tournai közelébe, majd a város lakóinak ajándékozza a hibrid szörnyet, s ők a város egyik hegyén tartják majd kikötve. Achiferrel ellentétben Buscalusnak sikerül legyőznie a Gonoszt többször is; így Toledo városában is, ahol az ördög iskolamesterré változva Buscalus egyik fia, Hostus tanáraként tűnik fel. Az ördög a hét szabad művészet megtanítását ígéri Hostusnak és társainak, helyette fekete mágiára tanítja őket; Buscalus menti meg őket, amikor megöli az álságos tanítót.

A következő generációban, épp Hostus ördögtől való varázslási tudományának köszönhetően, testvérével, Grimonnal együtt megint két különböző hőstípust képviselnek. Természetesen mindketten kiváló lovagok, de a mágiát tanult Hostus a klerikusi erényeket is megtestesíti, ellenfelein elsősorban ravaszsággal és varázslattal kerekedik felül. Később kalandjai Keletre is elviszik, és Babilónia királyává is lesz, ami egy középkori regényben elég stílszerű karrier a varázslónövendék királyfi számára.¹⁰ Amikor Hostus római üldözői elől menekül, egyszer folyót varázsol maga mögé, majd később látszólag égő erdőt, hogy egerutat nyerjen. Ezek már a népmesei hősökkel rokonítják, s ezek a trükkök és a csodálatos állatok részben a Nagy Sándor-mondakört, részben az európai folklórt, a varázsmesék modelljét idézik (9343, fol. 60r-v).

Buscalus 160 évig élt; nem csoda, hogy közvetlen utódai élete részben egybeesik az övével. Ükunokája Tournus, a regény második felének főhőse, már Buscalus halála után születik. Érdekes módon ő nem erényes, kiváló hősként kezdi a karrierjét, sőt, épp ellenkezőleg. Apja Nervus, a lerombolt Hostille újjáépítője, míg anyja Bavius herceg lánya. A

¹⁰ A francia irodalomban és historiográfiában a fekete mágiát gyakran származtatják Babilonból, amit a regények egyébként általában helyileg Egyiptomba helyeznek.

regény ennek a generációnak a történetét három rokon ifjú dicséretével kezdi, közülük Publius és Tournus testvérek, míg Vertigod az unokatestvérük. Publius-t a szerző hamar kiírja a regényből, meghal az egyik csata során, míg a másik két szereplő a regény hátralévő részének meghatározó alakjai. Tournus hármuk közül a legfiatalabb, s míg apja testvérét és Vertigod-t magával viszi a szászok ellen vívott hadjáratra, Tournust otthon hagyja Nerve-ben (tehát Tournai-ban). Az ifjú igazi henyé életmódot él, csak a semmittevés és a (testi) szerelem érdekli, és amikor apja tanácsadója, Ebron ezt a szemére hányja, jól megveri őt. Apja büntetésétől félve aranyat és ezüstöt lop a családi kincstárból, majd egészen Rómáig menekül, ahol egy nemes család fogadja be.

Tournus igazi nőcsábász karrierje csak itt kezdődik el. Sorra meghódítja a város előkelőinek feleségeit és szűz lányait, először vendéglátója, Cassius feleségét csábítva el. Több mint ötven fattyút nemz, akik később, Róma és Tournai katonai konfliktusai során vér szerinti apjuk mellé állnak Julius Caesarral szemben. A megcsalt férjek dühe elől Tournus-nak menekülnie kell, így Marcus Crassus teherbe ejtett Parize nevű lányával old kereket, aki elsőként Maulion-t, az egyik kiváló lovagot fogja szülni pár hónappal később.¹¹ Tournus valamivel nagyobbra cseperedve már lovagi erényeivel is kitűnik, de a paráználkodás iránti szenvedélye és ellenállhatatlan sármja, aminek legádázabb ellenségei, így a magyar király és Augustus császár feleségei is áldozatul esnek, végigkísérik élete során. Tournus olyan félelmetes vonzerővel bír a nőkre, hogy teljesen és feltétel nélkül a hívei lesznek; elég tragikomikus az a jelenet például, amikor a felesége afelett érzett bánatában hal meg, hogy Tournus törvénytelen gyermekei közül páran meghaltak egy csatában. Végző soron a halálát is a hűtlensége, állhatatlansága okozza. Szorult helyzetbe kerülve már a regény egy korábbi pontján is kárhoztatja magát parázna életéért:

"Ó jaj, szólt Tournus, mindez a baj a paráználkodásból szakad rám, ami tökre tesz és hamarosan megöl, ha az istenek nem segítenek. A természet sarkall erre. Még csak 38 éves vagyok, és nem voltam 14, amikor elkezdtem a hölgyek és szüzek szerelmének mesterségét gyakorolni."¹²

Utolsó hitvese Brunehault, Augustus császár özvegye, akit korábban már elcsábított, de aztán elengedett. Brunehault a császár halála után Nagy-Britanniában megkeresi Tournust,

11 A regény szerint Párizs városa is Tournus feleségéről kapta a nevét, lásd 9344, fol. 199r.

12 9344, 154r: „Helas ce dist Tournus, tout ce mal ne vient par ma luxure, qui me destruit et me fera morir briefment se des dieux ne suy secourus. Ce fait nature qui me incite a ce. Je n'ay encore que xxxviii ans d'eage et n'avoie pas quatorse ans quand j'encommenchay de faire le mestier d'amer les dames et pucelles.”

hogy újra együtt éljenek, Tournus boldogan fogadja, de ez sem akadályozza meg, hogy egy év alatt teherbe ejtse Brunehault három unokahúgát és több szolgálóját. A boldogtalan, megcsalt feleség hallgat az ördögi sugallatra, és segít Ebronnak csapdát állítani férje számára. Amikor törbe csalják, és halálosan megsebesítik, Tournus, belátva nagy hibáját, ezen a gyöngeségén siránkozik:

"Jaj nekem! Annyi szűzet és annyi nemes hölgyet gyaláztam meg! Anyáknak és lányoknak okoztam bajt, sok tisztességes embert megöltem, általam és hibáim által sok ország ment tönkre olyannyira, hogy még jó sokáig nem tudnak talpra állni..."¹³

Furcsa, hogy egy ilyen megrögzött parázna lehet egy középkori regény főhőse, de nem példa nélküli a burgundi irodalomban. Ugyanilyen például az *Othovyen* című kortárs (és szintén Jean de Wavrin műhelyében íródott) chanson de geste adaptációban Othovyen alakja is.¹⁴ Erre két lehetséges magyarázat is kínálkozik. Tournus esetében elképzelhető, hogy a város végleges névadójaként szimbolizálnia kell Tournai termékenységet, bőségét, polgárainak közösségét, elsőbbségét a többi, Tournai lakosai által alapított város felett, és valahogy a kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatok egyfajta allegóriájaként jelenne meg Tournus változatos szerelmi élete. Ennél valószínűbb, hogy Jó Fülöp közismert érzékisége tette némileg bocsánatosá ezt a bűnös bujaságot, s valahol segítette, hogy az olvasók részben azonosítsák vele a főhőst (Tournust illetve Othovyent). Róla tudható, hogy legalább tucatnyi törvénytelen gyermeke született.¹⁵ Ezt talán egyfajta enyhe, udvaroncoktól még elviselhető dorgálásnak, feddésnek (vagy annak álcázott hízelgésnek?) vehette az uralkodó. Mindenesetre Tournus nagy szíve és félelmetes potenciája teszi lehetővé, hogy szinte mindenki a tournai-iak rokona legyen a világtörténelem következő generációinak fontosabb (jó oldalon álló) szereplői közül.

13 9344, 286v: „Las moy, tant de pucelles et tant de nobles dames ont este des honnourees par moy. Aux meres et aux filles ay mene mes delis, Maint franc homme ay occis, par moy et par ma coulpe ont este maint pays destruis que de cy a grant temps ne se poront sourdre...”

14 Maud Pérez-Simon: L'image narratrice dans le roman d'Othovyen, in Jean Devaux – Mathieu Marchal (szerk.): *L'art du récit a la cour de Bourgogne. L'activité de Jean de Wavrin et de son atelier*, Párizs, Champion, 2018, 331-344, különösen 341-342.

15 Már egy Fülöp halála után kevéssel készült lista is 11 fattyút számol össze, de a későbbi történeti kutatás további jelölteket is javasolt, egy genealógia huszonhatig jutott, l. Richard Vaughan: *Philip the Good*, London – New York, Longman, 1970 (reprint: Woodbridge, Boydell, 2002), 133; Hubert Nélis: Bâtards de Brabant et bâtards de Bourgogne, *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, I, 1922/2, 337-342. Ezek az utódok az oklevelek szerint különböző németalföldi városokhoz kötődtek, mintha Jó Fülöpnek fontos lett volna, hogy birodalma minden jelentős városában legyen néhány liaisonja és gyermeke.

Van még egy fontos szereplő, akiről beszélni kell, mint Jó Fülöp (Tournus melletti másik) alteregójáról. Ő Philipis, aki a neve miatt feleltethető meg Jó Fülöpnek.¹⁶ Ő igazi gáncs nélküli lovag; a regényben jóval Tournus születése előtt felbukkan, és túl is éli őt, pár fejezettel a mű vége előtt szenderül csak jobblétre. Akkor találkozunk vele először, amikor a száműzött Buscalus hazatér Nagy-Britanniából, hogy átvegye az irányítást Tournai (akkor még Seconde Rome) fölött. Buscalus először Liège-t hódítja meg, s kinevezi vezetőjéül Sinagont, a brit/breton király egyik unokaöccsét, majd Tongres vezetőjévé Sinagon testvérét, Kalist. Miután Tournai is meghódol neki, az ünnepléskor felbukkanó két gyönyörű, ám a regényben névtelen helybéli hölgyet (akik szintén testvérek) adja feleségül a breton testvérpárhoz Buscalus. Kalis nemzi ekkor Philipist, míg Sinagon fia Flandrin lesz (aki egyébként hamar eltűnik a regényből). Néro császár idején Philipisre hárul a feladat, hogy békét kössön a rómaiakkal, 630 évnyi háborúskodás után (fol. 292r-v).¹⁷ Tournai kornányzását Vertigod-ra és Turnus-re (Tournus törvénytelen gyermekeire) hagyja, ő pedig előbb németországi birtokaira vonul (Trier és Mainz környéke), majd rokonát, a magyar királyt segíti meg, akit a görögök Bellegrade-ban ostromolnak.¹⁸ A győzelem után a menekülő ellenséget üldöző Philipis tengerre száll Görögországban, és amikor hajótörést szenved Pathmosz szigeténél, maga Szent János húzza ki őt a vízből. Sőt, ő is kereszteli meg, és a frissen megtért Philipis elhatározza, hogy elzarándokol Jeruzsálembe. Beköszöntött a kereszténység kora, Philipis végre viselkedhet úgy, mint egy kereszties lovag: ennek megfelelően keleti óriásokkal küzd meg sikerrel a Szentföldön, majd amikor az egyik legyőzött pogány uralkodó lánya feleségül akar menni hozzá, közli, túl öreg már ehhez, és hazatér. Fia, Guinebault nagy örömmel fogadja, s kíséretével együtt szintén megtér. Philipis nem sokkal később, miután Tongres és Trier egész népe áttért a kereszténységre, örök nyugalomra tér, és városait fiára hagyja. Philipis megtérését megelőlegezte, hogy unokája, Arnobaldus, másik nevén Joseph, valójában azonos Arimathiai Józseffel, aki a Passió ereklyéit összegyűjtötte.¹⁹ Így végső soron Philipis az, aki a pogány korból a kereszténységbe

16 Számos burgundi regényben van Philippe nevű jelentős pozitív szereplő, természetesen nem véletlenül. Giovanni Palumbo hívta fel a figyelmet egy másik regény kapcsán arra, hogy a személynevek révén a művek a kortárs, 15. századi politikai viszonyok leképezéseként is olvashatók, egyfajta kulcsregényként, a burgundi udvar vágyait, hatalmi aspirációit, szövetségi politikáját tükrözve. Giovanni Palumbo: *Le Livre et histoire royal (ou Livre des trois fils de roys): politique, histoire et fiction à la cour de Bourgogne, Les Lettres Romanes*, (különszám) 1997, 137-145.

17 Más kérdés, hogy miután a rómaiak újjáépítették Tournai-t, nemsoká újrakezdődik a háborúskodás.

18 Ez a csata nyilván a nándorfehérvári ostrom előképének tekinthető.

19 9344, fol. 195v: „Cestuy Arnobaldus qui proprement estoit nomme Joseph fu celluy meisme qui aida a despendre Nostre Seigneur jus de la croix avec Nichodemus, duquel a present lairons le parler.” (Ez az

átvezeti Tournai-t és környékét, a Burgundi Hercegség főbb városait, és immár keresztény hősként, hittérítőként, az igaz hit bajnokaként excellálhat.

Arnobaldus, akit valójában Joseph-nek hívtak, ugyanaz volt, aki segítette Nikodémusznak levenni a Mű Urunkat a keresztről, és akiről most nem beszélünk tovább.)